

PASTORAȚIA COPIILOR ȘI A TINERILOR ÎN NOUL CONTEXT SOCIAL

Pr. lect. univ. dr. Leontin Popescu

Introducere

E un fapt recunoscut de toți că societatea contemporană e marcată de o puternică criză spirituală, criză de vocație, a modelelor morale, culturale și politice. Ideologiile ateiste, secularizarea, totalitarismul, ca produse ale culturii europene, pun omul contemporan în situația de confruntare cu dezorientarea și lipsa țelului spiritual, cultural și chiar politic. La sfârșitul a două mii de ani de creștinism, omul zilelor noastre este pus să aleagă între două căi pentru existența sa spirituală: între o cale care este dominantă în modul de gândire și de acțiune al omului occidental și anume calea autonomiei, în care omul încearcă să-L elimine pe Dumnezeu din universul creat, „eliberându-se“ astfel de orice tutelă a sacrului și a religiozității. Și a doua, calea filozofilor panteiste, proprii religiilor orientale, în care divinitatea este asimilată creației.

Consecințele acestor două moduri de concepere a realității nu au întârziat să apară mai ales în Occident. Desacralizarea lumii începută de epoca iluministă a pregătit câmpul pentru secularizare orientând omul mai mult către valorile materiale, decât spre cele spirituale și a promovat o atitudine de indiferentism religios, dezorientare spirituală, morală și culturală. În consecință, în centrul Cosmosului și al existenței nu mai stă Dumnezeu, ci omul, trecându-se astfel de la teocentrism la antropocentrism. Omul modern merge pierzând pe zi ce trece dimensiunea religioasă a lumii și a vieții. Convins că viața și evenimentele sunt produsul unui țesut determinist de legi și cauze, psihologic vorbind, omul zilelor noastre se simte mai puțin legat și dependent de Dumnezeu. Pentru marea majoritate a oamenilor, totul

se întâmplă ca și cum sacrul și profanul ar fi două universuri străine, ca și cum Dumnezeu ar fi fost alungat din această lume.

Pierzând în ultimă analiză sensul sacrului sau mai bine-zis al lui Dumnezeu, omul pierde în mod inexorabil și sensul de păcat. În realitate, sensul de Dumnezeu și sensul de păcat sunt în mod intim legate în conștiința umană și aceasta pentru că numai înaintea lui Dumnezeu, omul se descoperă și se simte în mod profund păcătos. Este clar că atunci când în conștiința umană, Dumnezeu se șterge, păcatul nu mai este simțit ca și păcat, ci se rezumă în mod obscur la sensul de culpă sau vinovăție, care nu implică în mod explicit o referire la Dumnezeu și la o lege transcendentă și eteronomă. Mai mult, lărgind orizontul, am putea spune că în același timp în care secularizarea a lovit sensul de Dumnezeu, a lovit și sensul de păcat. Neputând elimina păcatul cu aceeași ușurință cu care a eliminat din conștiință pe Dumnezeu, omul l-a secularizat reducându-l la sensul de culpă și în fine, la o maladie a psihicului. Aceasta și pentru motivul că psihanaliza și psihiatria au devenit importante pentru mulți, luând locul Mărturisirii păcatelor și a îndrumării spirituale¹. Mulți oameni se simt astăzi în această lume secularizată, într-adevăr, bine, liberi și fericiți fără Dumnezeu. Nu trăiesc împotriva lui Dumnezeu, nu nutresc chiar resentimente împotriva credinței sau împotriva celor credincioși. Trăiesc într-un a-teism care nu devine altceva decât un anti-teism sau, cu alte cuvinte, sunt a-religioși, gentleman²; în gândirea și în viața lor, Dumnezeu nu ocupă nici un rost. Sunt admirabili păgâni, la vârfurile vieții profesionale, foarte buni vecini de casă, serviabili și exemplari, însă când se vorbește de Dumnezeu, nu se notează nici un semn al prezenței Sale în viața și mintea lor.

În mod evident, aceste probleme nu pot rămâne fără un răspuns din partea teologiei și a Bisericii. Teologia trebuie să realizeze astăzi prin vocile sale autorizate o convertire spirituală a valorilor începând prin a considera omul nu ca centru și rege al lumii, „ca sumă a tuturor lucrurilor“³, ci a-l considera în mod prevalent ca persoană de dialog cu Dumnezeu și cu între-

---

1. Marco Mannoni, *Secolarizzazione*, in „Dizionario enciclopedico di spiritualità“, diretto da Ermanno Ancilli, vol. III, Città Nuova, Roma, 1990, p. 2290.

2. Alfredo Läßle, *La confessione una pratica superata?*, Ed. Paoline, Milano, 1989, p. 10.

3. Johannes B. Metz, *Antropocentrismo cristiano. Studio sulla mentalità di Tommaso d'Aquino*, Borla, Torino, 1969, p. 67.

ga creație, lucru pe care teologia ortodoxă l-a făcut chiar de la începuturile ei. Evident, Biserica este cea care pronunță prin glasul ierarhilor ei aceste adevăruri ale teologiei și care sunt, de altfel, puse în practică în acest răstimp de la Revoluția din decembrie 1989.

Valorificarea preoției generale date prin Botez tuturor creștinilor prin angajarea laicilor în activitatea Bisericii, misiunea pastorală în mediul urban și dialogul ecumenic sunt tot atâtea aspecte pe care Biserica Ortodoxă le pune în practică având ca fundament gândirea teologică și învățătura tradițională de veacuri a Bisericii din toate timpurile.

Referindu-ne la un exemplu particular, am putea lua în discuție aceste trei dimensiuni ale misiunii pastorale pomenite mai sus pentru Eparhia Dunării de Jos unde, în acești zece ani de la revoluție, s-a relansat în mod autentic întreaga viață spirituală, pastoral-misionară și administrativă a Bisericii. Înființarea de organizații pentru tineret, angajarea laicilor în activitățile ierarhiei, înființarea de școli teologice (Facultatea de Teologie, Seminarul Teologic, școli sanitare postliceale, școli de cântăreți), orfelinate (cel mai important fiind cel din Galați, „Sfântul Vasile cel Mare“, sub directa îndrumare a Prea Sfinției Sale dr. Casian Crăciun al Dunării de Jos), aziluri de bătrâni și cantine pentru săraci în centrele importante ale eparhiei, ca să nu mai vorbim de dimensiunea dialogului ecumenic, pe care Eparhia Dunării de Jos a dobândit-o prin deosebita activitate a întâistătorului ei, sunt numai câteva aspecte care se reflectă în întreaga activitate a Bisericii Ortodoxe Române ca răspuns la noile necesități sociale și culturale.

Tema studiului nostru are în vedere unul din punctele misionare puse în circulație de P.S. Episcop dr. Casian al Dunării de Jos și anume pastorația tinerilor în noul context social și ia în discuție problema Spovedaniei acestei categorii sociale.

I. Prima Mărturisire a copilului

Deschidem cu această temă un sector care în teologia ortodoxă română e aproape inexistent. Copilul, adolescentul și tânărul, în genere, cu problemele lor n-au fost luați ca obiect de studiu pastoral în perioada comunistă. De aici și lipsa unei bibliografii și a unei informații autohtone. Mai mult, referindu-ne la cultul public ortodox, putem observa că structura serviciilor religioase ortodoxe, concepute în marea lor majoritate pentru adulți, dă mai puțină atenție copiilor și tinerilor, în genere. Copilul care participă

la cultul ortodox găsește cu greu un loc al său în locașul de cult, uneori este chiar alungat sau muștrat de anumiți creștini zeloși, hipersensibili la neastâmpărul copilului. Alteori, chiar părinții refuză să-și aducă copiii cu ei în biserică, pe motivul că ar deranja sau pentru că nu au răbdare până la sfârșitul Sfintei Liturghii.

La aceste constatări se poate adăuga și lipsa unui atașament și respect datorat Bisericii și preoților ei, ca o cauză în primul rând a absenței catehezei creștine și educației religioase, fie a copiilor, ca și a părinților. Și aici putem remarca faptul că, timp de o jumătate de secol, în România a fost impusă o interdicție, în special pentru copii și tineri, de a nu frecventa Biserica. Pentru aceste considerații, putem spune că ne găsim dinaintea unei situații speciale, care cere o preocupare atentă pentru renașterea conștiinței ecleziale în timpul nostru. Și rolul fundamental în pastorația eclezială și cateheza creștină îi revine în mod evident preotului, agent principal al educației pastorale într-o parohie. Acest lucru presupune din partea lui efort, perseverență, responsabilitate, competență, o pregătire corespunzătoare și capacitate de sacrificiu.

Taina Mărturisirii păcatelor poate deveni pentru preotul duhovnic un instrument potrivit pentru pastorația fie a copiilor și a tinerilor, precum și pentru părinți.

În tradiția Bisericii Ortodoxe, prima Mărturisire a copilului se întâmplă la vârsta de șapte ani⁴. Acest lucru nu semnifică faptul că până acum copilul ar fi exclus de la viața comunității ecleziale și cu atât mai puțin de la viața euharistică. Tradiția canonică ortodoxă în această privință prezintă o agilitate surprinzătoare prin care înțelege progresul spiritual, pentru faptul că acordă copilului posibilitatea de creștere în mod egal cu Hristos în Biserică. Acest progres se realizează prin împărtășirea până la șapte ani fără mărturisire și fără practica disciplinei postului și fără o interdicție canonică, care ar întrerupe libera dezvoltare a vieții spirituale.

Intervenția Mărturisirii la această vârstă de șapte ani nu întrerupe, nici nu diminuează continuitatea vieții spirituale a copilului, ci, dimpotrivă, e

4. Ene Braniște, *Liturgica specială*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1980, p. 385; cf. *Pravila cea Mare*, gl. 321; Cleopa Ilie, *Despre căsătorie, datoriile soților și copiilor*, în Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, Ed. Episcopiei Romanului și a Hușilor, 1988, vol. I, p. 69-93; Cf. Sister Magdalen, *Reflections on children in the Orthodox Church today*, Monastery of St. John the Baptist, Essex, 1988, p. 30.

destinată să o dezvolte prin situarea acestuia ca membru al comunității și participant la viața comunității, prin apropierea și legătura sa personală cu preotul duhovnic. Și de la început trebuie spus că Mărturisirea copilului nu ia un caracter penitențial, ci unul pedagogic și sacramental. Preotul în acest caz îndeplinește un rol de „tată“ și „pedagog către Hristos“, pentru a îndruma cu grijă și iubire viața copilului pe drumul credinței. În acest caz, preotul duhovnic va trebui mai întâi să cucerească încrederea copilului mai mult cu atitudinea sa, cu primirea sa în scaunul de Spovedanie, cu afecțiunea, decât prin cuvinte. Primele întâlniri dintre copil și duhovnic sunt foarte importante pentru viitoarele progrese ale vieții spirituale a copilului.

Mai mult ca oricând, astăzi, copilul, adolescentul și tânărul au nevoie de a se apropia de Taina Spovedaniei, de preotul duhovnic, pentru că trăiesc într-un mediu în plină fermentație și transformare și acest lucru poate provoca uneori sminteli și controverse. Secularizarea vieții morale și spirituale atinge în epoca noastră nu numai maturii, ci mai ales copiii și tinerii care nu au încă un discernământ format. Și putem observa fără prea mult efort cum, în câțiva ani de la Revoluție, atitudinile, obiceiurile și felul lor de a acționa s-au schimbat radical datorită societății de consum care începe a-și face prezența și la noi. Noile transformări socio-culturale au un efect deosebit asupra copiilor și tinerilor, puși de foarte multe ori în centrul a diferite și multiple interese care nu concordă între ele sau câteodată sunt contradictorii. Astăzi, formele de organizare a vieții, a muncii au determinat participarea tinerilor la activitatea unor asociații școlare, recreative, sportive etc., capabile să influențeze comportamentul lor, alegerile și deciziile lor. Instrumentele de informare au și ele impactul lor asupra copiilor și tinerilor care nu au nici o putere de a controla și evalua informația primită și care cu timpul devine convingere, influențând imaginea, limbajul și atitudinile tânărului. Și aici, un rol important îl ocupă imaginea televizată, care pentru orice tânăr de azi a devenit o adevărată și unică punte pentru orice cunoaștere. Canalul de televizor, în majoritatea cazurilor, descoperă pentru prima oară ceea ce oamenii gândesc despre Dumnezeu, istoria religioasă a umanității, evenimentele din viața Bisericii. Copilul începe a primi tot acest complex de informații, deseori contradictorii, chiar din prima copilărie. Când se provoacă întrebări și discuții asupra sensului vieții, morții, moralității, culturii, el întâlnește opinii relative și se găsește în situația de a nu cunoaște care este adevăratul sens al acestora. Dumnezeu, Biserica, credința în interiorul

acestui pluralism de idei și de atitudini pot deveni chiar și ele un posibil drum de relativizare, ca și celelalte valori umane⁵.

Din punct de vedere psihologic, notând dezvoltarea psihofizică a copilului, se poate spune că el este totdeauna în căutarea idealului, a lui însuși și de multe ori este în contradicție cu el însuși, trăiește o „lume“ totdeauna într-o plină transformare și contradicție. În copilărie (6/7-11 ani)⁶, copilul e ghidat în mersul său moral de o conștiință eteronomă. Înțelege sistemul de reguli și legi la care se referă, supunându-se ca unei ordini etice înlănțuitoare: „Se face așa, pentru că trebuie să se facă așa“. Dacă se insistă asupra acestei ordini etice cu o educație autoritară, se riscă mai târziu, chiar la vârsta adultă, ca tânărul să rămână foarte legat de această morală eteronomă, să rămână legat de morala regulii, și nu a valorii. Păcatul deci va fi înțeles ca o rupere a regulii sau legii fixe. Pentru aceasta, Taina Mărturisirii se așază la această etate ca un început al formării conștiinței creștine și bisericești a copilului.

Specificul psihoevolutiv al copilului conferă un rol important mărturisirii păcatelor în educarea conștiinței morale a copilului, adolescentului sau tânărului. De fapt, putem spune că mărturisirea păcatelor nu are vârstă⁷, însă modul de a face prima mărturisire a păcatelor devine pentru mulți o regulă pentru mărturisirile viitoare. Se continuă în acest caz să se urmărească formele stereotipe deprinse anterior, fără o apropiere de trăirea psihoevolutivă și fără a revela ceea ce e profund și personal în acțiunea morală și în experiența spirituală. Prima Mărturisire, primul contact cu preotul duhovnic îmbracă așa o importanță capitală pentru copil, încât poate determina viața spirituală pentru totdeauna, în fizionomia sa esențială și în motivațiile sale. Și aici trebuie spus că preotul duhovnic trebuie să pregătească cu foarte multă grijă și inteligență pastorală această primă întâlnire a copilului cu Taina Spovedaniei și în ultimă instanță cu Hristos Însuși.

Diversitatea lumii interioare a copilului, în care păcatul și vina nu au loc definit, cere o atentă grijă și un natural ajutor, ajutor pe care copilul nu-l găsește nici la prieteni, nici la profesori și cu atât mai mult la părinți, de care

---

5. Giovanni Villata, *Fanciulli*, in „Enciclopedia pastorale“, a cura di Bruno Seveso, vol. IV, Piemme, Casale Monferrato, 1993, p. 269.

6. Giuseppe Sovernigo, *Senso di colpa, peccato e confessione. Aspetti psicopedagogici*, Dehoniane, Bologna, 2000, p. 124.

7. Guido Gatti, *Confessare oggi. Un manuale per i confessori*, Leumann - Torino, Elle Di Ci, 1999, p. 124.

se simte foarte legat și dependent⁸. Acest ajutor pentru a răspunde la propriile probleme interioare, copilul și tânărul îl pot găsi în preotul duhovnic care trebuie totdeauna să se adapteze la psihologia acestora.

Până la vârsta de aproape 11-12 ani, copilul recunoaște cu greu vina sa; e incapabil să accepte criteriile de evaluare aplicate de adulți⁹. Dacă până la șapte ani putea găsi un complex de interdicții destul de apăsătoare pentru capacitatea sa de înțelegere, acum poate găsi reguli și mai incompatibile cu vivacitatea sa. A se simți vinovați, pentru anumiți copii, înseamnă a se aștepta la pedeapsă. Primirea pedepsei îi dă acestuia sentimentul că a plătit un debit, ceea ce îi va aduce ușurarea. Însă, chiar și în aceste cazuri, pedepsirea e totdeauna temută și nu acceptată fără revoltă. Agresivitatea determinată de sentimentul de impotență și de nedreptate provoacă o recădere instaurându-se un cerc vicios, care vine de la agresivitatea sentimentului de vină până la căutarea pedepsei. În asemenea condiții, acțiunea se poate situa de la lucrul dorit la găsirea pedepsei sau anticipând chiar autopedeapsa¹⁰. E clar că dezvoltarea psihologică a sensului de culpă și de păcat în sufletul copilului, dincolo de o anumită înțelepciune educativă, ar putea duce în linie dreaptă la sentimente patologice de culpă, cu efecte negative asupra evoluției psihologice; sau poate conduce la o trăire morală și religioasă îngustă și legalistă, departe de modul creștin de trăire a angajării morale¹¹. Pentru a evita nașterea de astfel de sentimente patologice de culpă în trăirea morală a copilului și tânărului, în Taina Mărturisirii, preotul duhovnic va trebui să-și dea seama că nu trebuie să judece copilul după conștiința adulților sau după propria scară de valori. Nu trebuie, de asemenea, să pună în același plan inadvertențele sau imprudențele involuntare cu adevăratele culpe cu o responsabilitate conștientă. Și în special, nu trebuie să amenințe copilul în mod brutal cu pedepse îngrozitoare - închisoare, moarte, iad - sau să atribuie pedeapsa lui Dumnezeu pentru un rău intervenit după un comportament imprudent.

Peste toate în Mărturisire, preotul duhovnic va păstra caracterul spontan

---

8. *Ibidem*, p. 124: folosește termenul de „satelizare“, prin care explică dependența copilului față de părinți.

9. Bourcier, *Per una nuova educazione*, p. 158.

10. Lebovici, *I sentimenti di colpa*, p. 45-49.

11. Guido Gatti, *op.cit.*, p. 124.

12. Sister Magdalen, *op.cit.*, p. 30.

și liber, fără a trăda un presupus „acord“ cu părinții sau cu profesorii sau o presupusă „regie“. Între duhovnic și copilul care se spovedește trebuie să se stabilească o relație de încredere și amicitie și aceasta presupune o atenție specială mai mult decât în cazul adultului, pentru că fiecare greșeală de procedură în asemenea situație sacramentală și emoțională ar putea avea consecințe negative pentru trăirea spirituală a copilului. Asupra acestui punct putem fi de acord cu opinia serei Magdalen, de la Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul“ din Essex (Anglia), care spune că „nu contează ceea ce va zice (duhovnicul) copilului și nici forma în care va dezvolta întâlnirea“¹², ci relația de afecțiune care trebuie să se stabilească între cei doi. Pentru aceasta este absolut necesar să se dea din partea preotului duhovnic o importanță specială, pentru că așa cum deja am spus, de prima întâlnire cu duhovnicul vor depinde progresul spiritual și ulterioara relație a copilului sau tânărului cu Biserica și cu întreaga viață a comunității bisericești. Un duhovnic aspru riscă nu numai de a fi abandonat, dar poate conduce la sentimente de aversiune și refuz pentru viața religioasă.

În actul Mărturisirii, preotul va trebui să fie un prieten în care copilul sau tânărul pot avea încredere. Inima și simpatia unui copil, și nu numai, se cuceresc mai mult cu atitudinea înțelegătoare, decât cu sfaturi și cuvinte neaplicabile pentru un copil. În orice fel ar fi, prima întâlnire, consumată pozitiv sau falit, nu se va uita niciodată¹³. În consecință, duhovnicul în acțiunea sa sacramentală va trebui să aibă abilități și atenție corespunzătoare psihologiei penitentului, în cazul nostru celei a copilului.

Mărturisirea copilului făcută cu această conștiință poate deveni un potent mijloc pastoral oferind posibilitatea de umanizare și de personalizare a relației preot-copil. „Important, după sora Magdalen, e prilejul pe care trebuie să-l aibă duhovnicul pentru a-și manifesta iubirea sa și interesul său pentru copil ca persoană și copilul să câștige încrederea sa. Simțindu-se liber să vorbească cu duhovnicul asupra oricărui argument (școală, jucării, fotografii, visuri), copilul primește astfel de la preot cuvântul și binecuvântarea lui Dumnezeu pentru fiecare aspect al vieții lui“¹⁴.

Sunt absolut necesare tratarea și considerarea copilului ca o persoană,

---

13. Dal Cavolo, Antonio, *La confessione oggi*, Città Nuova, Roma, 1978, p. 151.

14. Sister Magdalen, *op.cit.*, p. 30

15. Necula, Nicolae D., *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p. 172.

ca un om cu problemele sale, discutate individual cu duhovnicul, nu colectiv sau public, indiferent de vârstă și de maturitatea sau imaturitatea penitenților. O gravă eroare este cauzată de ignoranța, indolența și dezinteresul multor clerici cu privire la Spovedania și la Împărtășirea copiilor până la vârsta de 13-14 ani. E un lucru bun Împărtășirea tuturor copiilor, aduși în grupuri în biserică, dar acest lucru nu exclude Mărturisirea individuală. Dat fiind că Mărturisirea publică sau colectivă nu e o practică canonică, „contra practicii Bisericii și cu consecințe negative pentru viața spirituală a credincioșilor”¹⁵, cu atât mai mult este contraindicată Mărturisirea colectivă a copiilor.

Mărturisirea în cazul copiilor nu se va substitui sfatului profesorilor sau al părinților sau educației școlare, ci va avea rolul său bine definit pentru viața copilului ca și început al conștiinței de sine. Mărturisirea individuală a copilului e un prilej unic pentru a fixa o relație personală durabilă, de la om la om, de la om la Dumnezeu, în care copilul se poate deschide spiritual pentru toate problemele sale, fără stresul cauzat de relația profesor-elev, părinte-fiu.

Spovedania adolescenților

Adolescența a fost totdeauna subiectul psihologiei și sociologiei, fiind calificată cu diferite adjective: vârstă critică, vârstă prețioasă, vârstă ingrată, neînțeleasă. Un lucru este însă sigur: este o vârstă dificilă și delicată. În această perioadă, copilul de ieri, care era foarte legat de judecățile părinților săi, caută un nou echilibru cu el însuși, cu spațiul familial, social, moral în care trăiește și cu propriul său mod de acțiune și gândire. În alte cuvinte, încearcă o nouă înfățișare, o nouă identitate, cu mai multă libertate decât până atunci, adică independența. La această vârstă, în individ ia formă exigența libertății personale, a separării de familie, a preocupării pentru propriul proiect de viață, exigența unei conștiințe autonome, a maturității sexuale și-a afectivității. În tot ceea ce simte și acționează, adolescentul face totdeauna referință la o proprie scară de valori, făcând alegeri de care se poate simți responsabil¹⁶.

Aproape toate cercetările¹⁷ asupra condiției tinerilor pun în prim-plan constatarea că marea majoritate trăiesc mai mult sau mai puțin o criză a

16. Giuseppe Sovrnigo, *op.cit.*, p. 206.

17. Franco Garelli, Enrica Rosanna, *Giovani e riconciliazione. Ricerca empirica condotta su un campione di giovani italiani (18-19 anni)*, a cura di Mario Midali e Riccardo

propriei identități personale. Cauzele acestei crize sunt diverse, plecând de la întregul complex exterior - mediu moral, social, cultural neuitând procesul lor de secularizare, până la propria lume psihofizică care este într-o continuă schimbare. Ceea ce ne interesează mai ales e în mod sigur trăirea psihologică în fața tuturor semnalelor pe care lumea, mediul le trimit individului la această vârstă.

În adolescență, omul cultivă o elevată imagine de sine, care se nutrește cu „visuri“ ale ochilor deschiși și tinde să reziste la frecvențele dezmințiri ale realității care provoacă în adolescent dese forme de indispoziție, frustrare și sentimente de vină. Adolescența reprezintă uneori momentul stării de urgență a lumii sentimentelor și al interiorității¹⁸.

A nu avea o identitate coerentă în lumea socială contemporană e reținut de foarte mulți tineri ca fiind un lucru normal. Modelul de identitate pe care societatea îl oferă, de fapt, este modelul unei identități fragmentare, ambivalente, contradictorii și niciodată ajunse la maturitate. Tânărul bombardat, am putea spune, de informații care mai de care, într-o permanentă situație de a alege, trăiește în mod sigur o criză a identității personale, cauzată de neputința adaptării existențiale, colegată totdeauna cu criza socio-culturală contemporană¹⁹. Noile schimbări social-culturale au influențe de fapt, într-un mod sau altul, asupra tuturor tinerilor. Dar dintre toate, procesul

---

Tonelli: „Giovani e Riconciliazione“, Las, Roma, 1984, p.17-59; Enrica Rosanna, *Giovani*, in „Nuovo dizionario di spiritualità“, a cura di Stefano de Fiores, e Tullo Goffi, Ed. Paoline, Cinisello Balsamo, 1985, p. 726-748.; Claudio Bucciarelli, *I giovani e il sacramento della Penitenza - Indicazioni di metodologia catecheta per un itinerario di formazione nell'età evolutiva*, in „La penitenza“, Elle Di Ci, Leumann - Torino, 1989, p. 296-323; Mario Pollo, *L'identità morale del giovane: crisi e possibilità di superamento*, in Gianfranco Coffele e Guido Gatti, *Problemi morali dei giovani oggi*, Las, Roma, 1990, p. 35-49; Stanley Green-span e George H. Pollock, *Adolescenza*, Borla, Roma, 1997; Anthony Giddens, *Sociologia*, il Mulino, Bologna, 1994, 694 p.; Bruno Giordani, *Il colloquio psicologico nella direzione spirituale*, Città Nuova, Roma, 1985, 210 p.; idem, *La psicologia in funzione pastorale. Metodologia del colloquio*, La Scuola editrice - Ed. Antonianum, Brescia - Roma, 1981, 242 p.; Robertson, Ian, *Elementi di sociologia*, trad. di Marcello Dei, Zanichelli, Bologna, 1988, 312 p; Ian Robertson, *Elementi di sociologia*, trad. di Marcello Dei, Zanichelli, Bologna, 1988, 312 p.

18. Guido Gatti, *op.cit.*, p. 126.

19. Mario Pollo, *L'identità morale del giovane: crisi e possibilità di superamento*, in „Gianfranco Coffele e Guido Gatti“, *Problemi morali dei giovani oggi*, LAS, Roma, 1990,

de secularizare a vieții interioare, a conștiinței, are cel mai mare impact asupra tuturor acestor senzații, trăiri și acțiuni ale tânărului adolescent și se manifestă sub două aspecte: cel al dezacordului și al angajamentului²⁰.

Dezacordul se manifestă în lumea tinerilor prin acceptarea teoriilor care privesc așa-zisa „inutilitate“ sau „moarte a religiei“ și care duc în mod inevitabil la a considera valorile socio-economice ca și parametru de moralitate. Mai mult, tânărul amestecă morala cu eficientul, binele cu utilul, găsindu-se deseori în pericolul de a-și forma o morală atee, materialistă, abandonând morala creștină sau teistă considerată aproape o alienare pentru om.

În a doua categorie, tânărul tinde a identifica religia cu căutarea identității personale, cu interiorizarea totală a transcendenței, cu pericolul de a cădea în individualism și în rutină²¹.

Pentru a înțelege în mod just atitudinile adolescentului în ceea ce privește morala, Dumnezeu, Biserica, religiozitatea, ca și încercarea lui de a da un răspuns potrivit la problemele sale de identitate, este absolut necesar de a da o privire asupra dezvoltării psihofizice, căreia el îi dă o mare importanță.

Ceea ce caracterizează în primul rând trăirea adolescentului este dorința sa de autonomie. Adolescentul trăiește cu intensitate propria sa dorință de autonomie și o consideră echivalentă cu obiectivul său de a deveni adult, adică omul și femeia care-și aparțin²². Afirmarea autonomiei ia la această vârstă semnificația independenței exprimate în forme bizare, ca, de exemplu, revolta împotriva la toate și la toți. Pentru mulți tineri, nevoia de a dobândi autonomia ia contur în sfidarea diferitelor forme ale autorității, sfidare care e considerată ca și mobil de găsire a propriei autodefiniții. În tendința lui de a se diferenția, prima sfidare o arată tânărul mai ales față de părinții săi, față de care încearcă o formă de independență. În mod particular, el caută autonomia manifestând-o în forme de revoltă, ce devin în această perioadă un reflex renovat al întâlnirii cu super-eul²³; încercarea de a sfida, de a refuza, de a explora, de a pune la probă „dictatorul“ care până la acest moment gu-

20. Enrica Rosanna, *Giovani*, in „Nuovo dizionario di spiritualità“, a cura di Stefano de Fiores e Tullo Goffi, Ed. Paoline, Cinisello Balsamo, 1985, p. 745.

21. *Ibidem*, p. 746.

22. Moris A. Sklanàsky, *La pubertà: dagli undici ai quattordici anni*, in „Stanley Greenspan e George H. Pollock“, *Adolescenza*, Borla, Roma, 1997, p. 101.

23. Joseph D. Noshpitz, *Disturbi dello sviluppo adolescenziale precoce*, in Stanley I. Greenspan - George H. Pollock, *Adolescenza*, trad. it. di Grassi Lodovica e Bosio Margherita,

verna personalitatea adolescentului sunt forme de manifestare a autonomiei.

Adolescentul leagă totdeauna tendința sa de a se simți autonom cu proiectul său, de a se pregăti pentru viitor și cu părerea generală a celor de aceeași vârstă cu el. Mai mult, preocuparea pentru viitor este o fază de experiență²⁴ și de asumare a responsabilității conștiente pentru propriul eu. Marele interes al tânărului care vrea să experimenteze sunt acum spațiile tehnicii, ale științei, ale sportului în care el poate găsi o susținere pentru propriul eu și posibilitatea de a se simți important în mediul său. Pentru fete, interesul se îndreaptă în această fază către literatură, teatru, muzică și arte. Este etapa în care grupul prietenilor de aceeași vârstă are o mare importanță.

În căutarea sa de a-și găsi o identitate proprie, adolescentul poate fi influențat foarte mult de părerea celor de aceeași vârstă cu el, precum și de ceea ce el consideră că i se potrivește, că îi este disponibil pentru a face parte dintr-un anumit grup cu o opțiune generală și care, trebuie spus, poate să-l influențeze a acționa în mod incompatibil cu sistemul de valori al părinților și uneori al societății. Pe de altă parte, în timp ce devine în mod clar dependent de opinia generală a grupului din care face parte sau a societății, adolescentul are sentimentul responsabilității deciziilor sale, de a-și fi afirmat propria sa voință în ceea ce privește propriul său mod de viață²⁵. Grupul în această situație ia în viața adolescentului o mare importanță pentru afirmarea sa personală. Deseori, în circumstanțe norocoase oferite de mediul social al adolescentului, această influență a grupului poate fi utilă, ca, de exemplu, în cazul activităților educative, religioase, culturale, sportive etc. Dar grupul poate de foarte multe ori să influențeze individul în încercarea sa de a-și găsi identitatea și la opțiuni care sunt incompatibile cu morala. Adolescența poate fi deci rezumată și ca fază de separare-individualizare; ca și fază de diferențiere în căutarea propriei identități autonome, dar și ca fază de încercare, de experimentare. Lipsa experienței, dar și lipsa unei educări corecte - și când spunem corecte, nu ne gândim doar la educația informațională pe care se bazează învățământul contemporan, ci mai ales

---

Borla, Roma, 1997, p. 151.

24. Stanley Greenspan, H. George Pollok, *Adolescenza*, trad. it. di Lodovica Grassi e Margherita Bosio, Borla, Roma, 1997, p. 125.

25. Moris A. Sklanàsky, *op.cit.*, p. 103.

26. Eugene H. Kaplan, *Gli adolescenti fra i quindici e i diciotto anni: approccio psicoanalitico-evolutivo*, in „Stanley Greenspan e altri“, *Adolescenza*, p. 234.

înțelegem acțiunea educativă de formare - pun mai ales pe un adolescent în dificultate. Și aici, imaginea, prezența și acțiunea preotului duhovnic pot schimba foarte mult pașii unui tânăr. Taina Spovedaniei, dincolo de efectul său haric, este o întâlnire a tânărului cu el însuși în fața lui Dumnezeu și nu numai; este vorba de dialogul persoanelor: a penitentului cu cea a duhovnicului, în fața lui Dumnezeu.

Dezvoltarea fizico-cognitivă a adolescentului. Înainte de a fi adolescent, cum se știe deja, copilul are dificultăți de a înțelege folosirea figurativă a cuvintelor, aderând la o imagine concretă evocată de cuvinte. Însă, în stadiul de adolescent, individul poate în mod liber de a înfrunța informațiile și un limbaj diversificat. Poate gândi în perspectivă și este gata de a da o nouă formă informațiilor primite. Mai mult, poate reflecta asupra aserțiunilor propozitive, asupra ideilor de negare sau aprobare; are acum ideea reciprocității cauzelor. Cu aceste trei forme ale transformării datelor: identitate, negare și reciprocitate sau corelare, adolescentul înfruntă proporționalitatea și analogiile câștigând o crescândă capacitate de înțelegere a complexității²⁶. Funcția cognitivă la vârsta adolescenței e deci orientată spre concret, spre prezentul care contrapune în mod simplist ceea ce este bun și drept la ceea ce e greșit și rău, o modalitate generală, formală, la una logică și abstractă.

În ceea ce privește trăirea religioasă, funcția cognitivă a adolescentului apare mai evidentă o dată cu tendința acestuia de subiectivizare a credinței²⁷. Asemenea proces vine realizat datorită conflictului provocat între gândirea religioasă dobândită prin educație și noile cunoștințe științifice. În acest conflict, el este pus în situația de a alege între anumite teze susținute cu noțiuni religioase și noile descoperiri ale lumii. Acest lucru poate conduce uneori la dubiul religios și la relativizarea credinței. Aceste două tendințe se pot traduce pentru tânărul adolescent prin formarea unei idei că religia nu mai este unica posibilitate de urmat, ci unul dintre răspunsurile la problemele lumii, între multe alte răspunsuri²⁸. La vârstă tânără, conceptele de „religie“ și în mod special de „Dumnezeu“ au o rapidă schimbare. Noțiunile de „Dumnezeu atotputernic, Tată și Creator“ tind în tânărul adolescent dacă

---

27. Fizzotti Eugenio, *Verso una psicologia della religione. 2. Il cammino della religiosità*, Elle Di Ci, Leumann - Torino, 1995, p. 110.

28. *Ibidem*.

29. *Ibidem*, p. 111.

30. Giuseppe Sovernigo, *op.cit.*, p. 206.

nu să dispară, să se exprime în termeni diverși în favoarea unui concept de Dumnezeu în majoritatea cazurilor personalizat. În același fel se schimbă și conceptele morale. Adolescentul își construiește propria sa religie, propria sa morală în care cu greu se poate distinge ceea ce e permis de ceea ce nu e. În acest stadiu de viață, tânărul e rebel la toate valorile pe care le are ca ereditate, între care se găsesc și conceptele de Dumnezeu, Biserică, morală, păcat și culpă. Toate aceste concepte sunt supuse criticii de revizuire. Adolescentul încearcă să aducă propria sa înnoire, reformă, îmbunătățire în toate domeniile: dezvoltare cognitivă, religios, psihologic, pedagogic. Tânărul supune tot trecutul său unei revizii mai mult sau mai puțin totale, la toate nivelurile. Acum, el poate face și are și instrumentele de a efectua această revizie. Eficacitatea unei asemenea atitudini de reformă în tendința de a-și forma o religiozitate matură va depinde în mod sigur de capacitatea tânărului de a se dezrădăcina de reziduurile unei religiozități infantile, cum ar fi: magismul, antropomorfismul și ritualismul, pentru a intra în optica unei convingeri care totalizează întreaga lui credință²⁹. Acum, adolescentul, în conformitate cu această tendință de reformă, poate fi capabil să perceapă în mod global viața, trecutul și prezentul său pe care încearcă să le facă dependente de propriul său eu. În același timp începe să perceapă responsabilitatea sa în fața erorilor și culpelor ca alegeri ale vieții sale. În această perioadă începe să se facă simțită și gravitatea păcatului înțeles ca alegere ce manifestă propria sa orientare de fond într-o situație concretă. Vinovăția, prezentă în mod accentuat în adolescent, e un lucru prevalent psihic, încă departe de sensul păcatului. Sentimentul de vinovăție îl face pe adolescent să se simtă plin de rușine care nu face decât să-l țină departe de Sfintele Taine ale Bisericii³⁰. În viziunea tânărului, binele și răul sunt percepute ca două categorii care nu pot fi aplicabile în mod separat realității sociale, ca două dimensiuni ale experienței între care nu se poate pune o graniță bine definită. În această linie, binele și răul devin două principii fundamentale ale momentului prezent. Binele este ceea ce se face și se simte la un anumit moment, este ceea ce am înțelege prin formula: a trăi imediatul, a trăi viața de zi cu zi. În viziunea adolescentului, principiile de bine și rău sunt

---

31. Franco Garelli, Enrica Rosanna, *Giovani e riconciliazione. Ricerca empirica condotta su un campione di giovani italiani (18-19 anni)* a cura di Mario Midali e Riccardo Tonelli, *Giovani e riconciliazione*, LAS, Roma, 1984, p. 32.

32. Vezi nota 17.

de fapt legate la dinamica vieții cotidiene și tind să ia un caracter relativ³¹. În consecință, noțiunile de bine și de păcat asumă o semnificație diversă.

Cuvântul „păcat“, se știe, nu este bine primit printre tineri care îl rețin ca desuet și, în consecință, se preferă substituirea lui cu noțiunea de „greșeală, vinovăție, eroare“. Greșeala în definiția adolescentului înseamnă în ultimă instanță o violare a propriilor principii, a propriilor alegeri și mai puțin o violare a unei ordini divine. Și aici trebuie spus că tânărul tinde a vedea sensul păcatului în strânsă legătură cu autorealizarea, dar aceasta este o opinie imatură, orizontală și individualistă, fără o referință la structurile teologice ale păcatului.

Potrivit cercetărilor³² făcute asupra tinerilor cu privire la concepția acestora despre păcat, se pare că nu numai noțiunea de păcat în general este mai puțin puternică în conștiința tânărului, ci chiar și noțiunea de păcat original, iar păcatul social sau colectiv e văzut într-o viziune individualistă, ca o greșeală responsabilă împărțită cu toți. Păcate sau greșeli, în opinia adolescentului, par a fi astăzi identificate cu incoerența, indiferența, pesimismul, minciunile, neascultarea, violența, drogurile, păcate care privesc iubirea și sexul. Însă, ceea ce este interesant aici este faptul că toate aceste păcate, greșeli sunt reținute ca păcate și greșeli împotriva individualității proprii, și nu ca și păcate împotriva și lui Dumnezeu, și a ordinii divine. Pentru aceasta și arsenalul de mijloace pentru depășirea sentimentului de greșeală sau păcat este constituit în prevalență de angajarea personală în diverse moduri: recunoașterea propriei greșeli, încredere în propriul eu, educarea conștiinței și mai puțin de mijloace sacramentale, adică Taina Spovedaniei. Și în această privință am putea spune că se poate vorbi, cu toată religia în școală, de o criză a Tainei Spovedaniei printre tineri cauzată atât de puțină frecvență la această taină, dar mai ales lipsei de semnificație a acestei taine pentru tineri. Astăzi, pentru foarte mulți tineri, pocăința și împăcarea cu Dumnezeu și Biserica reprezintă un dialog personal cu ei înșiși, fără o iertare, fără o adevărată întoarcere de la situația de păcat, ci pentru foarte mulți rămâne acest dialog: Eu și Dumnezeuul meu³³. Taina Spovedaniei este în acest caz redusă la un fapt total individual, cu o funcțiune consolatorie.

33. Franco Garelli, Enrica Rosanna, *op.cit.*, p. 59.

34. Giuseppe Sovernigo, *op.cit.*, p. 260.

35. Fizzotti Eugenio, *op.cit.*, p. 115.

36. Raimondo Frattallone, *La pastorale del sacramento della penitenza*, Elle Di Ci,

A educa și a sfătui la Taina Spovedaniei înseamnă azi să educi la a avea credință și nădejde. În mod particular, tânărul de azi trebuie să descopere încrederea în Dumnezeu. Biserica este pentru cei păcătoși și creștinismul nu este înaintea de toate o morală, ci o acțiune și o propunere de mântuire care vine în primul rând de la Dumnezeu, deja începută cu Însuși Fiul Său³⁴.

Problemele legate de credința sau nu în Dumnezeu pentru un tânăr reprezintă neîncrederea în Evanghelie provocată de exigența unei demonstrații raționale. Problemele care țin de facultatea tânărului de a crede sau a nu crede trebuie evaluate cu mare atenție de preotul duhovnic pregătindu-se de a înfrunța diverse obiecții raționale. Și trebuie spus că aici, preotul duhovnic trebuie să ia în considerație că puterea de a crede a tânărului este mai ales deschisă lumii laice și preia conceptele filozofice și sociale ale mentalității religioase generale. Credința și religiozitatea într-un tânăr se exprimă în mod majoritar personalist și critic, mai ales pentru conținuturile oficiale ale religiei. Tinerii sunt mai puțin binevoitori pentru o experiență duhovnicească în scaunul Spovedaniei și deci critică negativ o religiozitate care se exprimă prin acțiuni rituale³⁵.

Un alt aspect asupra căruia preotul duhovnic va trebui să fie atent în mărturisirea tinerilor va fi explicarea dimensiunii bisericesti sau ecleziale a Tainei Mărturisirii. E un aspect problematic pentru un tânăr care, nemăitruind o experiență bisericască pozitivă, consideră Biserica precum o instituție sau ca o structură de putere, mai mult sau mai puțin opresivă a libertății³⁶. Pentru aceasta, în dialogul din scaunul Spovedaniei, preotul va redescoperi pentru tânăr sensul apartenenței religioase ca fiu al lui Dumnezeu și ca membru al Bisericii.

În al doilea rând, în scaunul Spovedaniei va fi necesară pentru un adevărat raport al tânărului cu experiența de credință și cu Biserica, o revizuire a vieții sexuale personale a tânărului, fie la nivelul convingerilor, cât și al comportamentului moral. Asupra acestui punct, preotul duhovnic va trebui să aibă o foarte mare delicatețe cu privire la eventualele dificultăți

---

Leumann - Toronto, 1995, p. 118.

37. Idem, *Amare la vita e vivere l'amore. Riflessioni etico-pastorali sull'amore e la sessualità umana*, Elle Di Ci, Leumann-Torino, 1995, p. 51-66.

din sectorul tulburărilor sexuale: raporturi prematrimoniale, homosexualitate, masturbare. Aici, duhovnicul va prezenta mai întâi învățătura Bisericii rezolvând încetul cu încetul eventualele obiecții cu privire la castitate și va indica și mijloacele necesare, după ce a constatat dacă se tratează de un act sporadic, de un obicei sau de o structură stabilă a personalității³⁷. Ca și mijloace, duhovnicul va putea sfătui la o asceză care poate purifica și mintea, și inima, la amicitia și sprijinul celor din jur, la experiența personală a iubirii lui Dumnezeu.

După cum se poate observa în Taina Mărturisirii tinerilor, persoana duhovnicului are o considerabilă importanță. Modul de primire, de sfătuire, de corectare, gesturile au o mare influență asupra tânărului. Duhovnicul în mod necesar trebuie să aibă potrivitele cunoștințe de psihologie pastorală și de pedagogie adolescentină, pentru a evalua în mod adecvat fiecare situație de suflet a unui tânăr. Timpul, superficialitatea, individualismul și alte probleme nu pot avea un loc atunci când se tratează de tineri, de problemele lor. Tinerii au această nevoie stringentă de a se simți înțeleși. Și pentru aceasta, duhovnicul va rezerva tot timpul necesar și toată disponibilitatea sa pentru a educa tinerii nu numai la mărturisire, ci și pentru primirea celorlalte taine, pentru formarea unei conștiințe deschise apartenenței ecleziale și sacramentale.